
Dom pracy i współpracy uczonych w Kalifornii

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 15/2, 158-160

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nach kulturowych; V. Klein (Anglia) — o pracujących kobietach zameężnych; B. Landheer — o pojęciu zmiany społecznej w socjologii; D. N. Majumdar (Indie) — struktura pokrewieństwa w społeczeństwie regionu Himalajów; S. Marson — społeczna zmiana i społeczna struktura w społeczeństwach okresów przejściowych; P. Marris — społeczna zmiana i społeczna klasa; M. F. Nimkoff (USA) — o rodzinie w warunkach industrializacji; R. V. Presthus — socjologia rozwoju ekonomicznego; L. Rosenmayr (Austria) — o problemach rodziny w mieście i na wsi w Austrii; J. S. Roucek (USA) — o socjologii radzieckiej; E. Shiels (USA) — o warunkach istnienia i rozwoju tradycji intelektualnych w społeczeństwach współczesnych; A. P. Sorokin (USA) — o zbieżnościach kulturowych USA i ZSRR; S. K. Srivastawa — o rytualnej przyjaźni w plemiennych społeczeństwach Indii.

„International Journal of Comparative Sociology” nie jest pierwszym czasopiśmie w zakresie nauk społecznych, redagowanym w Indiach, które zyskało sobie międzynarodową reputację. Od 13 lat wychodzi „The Eastern Anthropologist” (Lucknow University, India) założony i redagowany przez D. N. Majumdara. Zmarły w ub. roku profesor Dharendra Nath Majumdar (ur. 1903 zm. 1960) był pierwszym Hindusem, który uzyskał doktorat antropologii na Uniwersytecie w Cambridge. Studiował również u Bronisława Malinowskiego w Londynie i był pod silnym wpływem jego teorii. Po pracy doktorskiej *A Tribe in Transition* (London 1939) przysły liczne prace Majumdara z antropologii społecznej Indii. Antropologia nie otwierała jednak drogi do kariery uniwersyteckiej na uniwersytetach w Indiach i profesorem antropologii został Majumdar dopiero w 1950 r. Katedrę antropologii dostał na Wydziale Ekonomii Lucknow University, India. W roku następnym został na tym uniwersytecie utworzony osobny wydział antropologii; Majumdar objął jego kierownictwo.

DOM PRACY I WSPÓLPRACY UCZONYCH W KALIFORNII

W roku 1954 zorganizowany został przez Fundację Forda ośrodek nauk behawioralnych (Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences). Zadaniem ośrodka jest popieranie nauk, które, posługując się terminem wziętym z języka angielskiego, można określić jako behawioralne, a więc dotyczące człowieka, jego zachowań i działania. Rozumienie tych nauk jest zresztą bardzo szerokie i nie zawsze jednoznaczne.

Ośrodek mieści się w Stanfordzie (Kalifornia), siedzibie jednego z głośniejszych uniwersytetów amerykańskich, choć z uniwersytetem tym nie ma żadnych związków organizacyjnych.

Jakie były intencje i cele twórców ośrodka? Kosztem milionów dolarów zorganizowali oni bibliotekę, wybudowali piękne pawilony służące jako pracownie oraz miejsce spotkań naukowców, którzy uzyskują roczne stypendia, równające się poborom profesorskim, i z reguły na okres ten przenoszą się wraz ze swymi rodzinami do Stanfordu.

Dwa motywy leżały u źródła organizacji Ośrodka. Postępująca coraz silnie specjalizacja nauk zwróciła uwagę na konieczność umożliwienia naukowcom wymiany myśli oraz przenoszenia doświadczeń z jednej dziedziny nauki do innej, zarówno w sensie merytorycznych osiągnięć, jak i w sensie metodologicznym. Jednocześnie zaś Ośrodek udzielając rocznego stypendium umożliwia oderwanie się od normalnych zajęć pedagogicznych na rzecz pracy naukowo-badawczej.

Ośrodek w każdym roku skupia około 50 stypendystów w znacznej większości

uczonych amerykańskich. Rozpiętość dziedzin, reprezentowanych przez stypendystów jest szeroka, obejmuje kilkanaście nauk w rozumieniu amerykańskim (psychologia, psychologia społeczna, socjologia, ekonomia, historia, antropologia fizyczna, społeczna i kulturalna, językoznawstwo, biologia, psychiatria, statystyka, filozofia, pedagogika, nauki polityczne, prawo).

Warunki pracy stworzone przez Ośrodek są niemal idealne. Pomijając kalifornijski klimat, wygodne pracownie, bibliotekę itp., każdy stypendysta uzyskuje niezbędną pomoc techniczną w postaci przepisywania i powielania manuskryptów, możliwość korzystania z maszyn do liczenia, możliwość szybkiego sprowadzania niezbędnych materiałów i książek zarówno z pobliskiego stanfordzkiego uniwersytetu, jak i z innych uniwersytetów, np. Berkeley, Los Angeles nawet z bibliotek bardziej oddalonych uniwersytetów, łącznie z Biblioteką Kongresową w Waszyngtonie. Stypendysta w okresie pobytu może zatrudnić na koszt ośrodka niezbędnych mu asystentów, którym zleca wykonanie pewnych prac pomocniczych.

Ośrodek nie stawia żadnych formalnych wymagań co do sposobu spędzania czasu lub wykonania zakreślonego sobie przez stypendystę programu. Praca stypendystów też jest niezwykle zindywidualizowana. Może to być opracowywanie zebranych już wcześniej materiałów, przygotowywanie nowych badań, lektura czy luźne dyskusje z innymi stypendystami. Nie obowiązują żadne formalne przepisy dotyczące stałej obecności w Ośrodku lub liczby godzin tam spędzonych w ciągu dnia czy tygodnia. Opowiada się o pewnym profesorze amerykańskim, który przez rok mieszkał w Stanfordzie jako stypendysta nie przychodząc nigdy do Ośrodka, a jedynym jego kontaktem formalnym były telefony z prośbą, aby urzędnik przyniósł mu na początku każdego miesiąca do domu należne mu stypendium. Profesor ten, w całkowitej izolacji nawet od innych naukowców, napisał podobno dłuższą pracę.

Niezależnie jednak od formalnej swobody i udzielania pełnego zaufania stypendyście, niezależnie od licznych dowcipów, krążących w środowiskach uniwersyteckich o rozleniwiającej funkcji ośrodka, kilkuletnie jego istnienie wskazuje na to, że każdy stypendysta bardzo korzysta z danej mu sposobności i najczęściej pracuje niezwykle intensywnie. Zarówno w USA, jak i w Europie coraz częściej można spotkać prace wydane z adnotacją, że przygotowane one były w Ośrodku. Na podstawie doświadczeń kilku lat można mówić o wytworzeniu się pewnej praktyki pracy w Ośrodku, chociaż praktyka ta jest nadal elastyczna i zmienna. A więc obok wypadków pracy całkowicie indywidualnej uczestnicy poszczególnych dyscyplin, np. ekonomiści czy psychologowie, organizują formalne i periodyczne zebrania, na które ma wstęp każdy inny stypendysta. Tworzą się często tylko nieformalne i krótkotrwałe grupy robocze, organizowane są seminaria i wykłady, często dyskutuje w gronie dwu lub kilku osób. Ta atmosfera swobodnej wymiany myśli niejako w życiu codziennym jest niewątpliwie największą zaletą Ośrodka.

Zdarzały się wypadki, że na okolicznych terenach Stanfordu socjologowie podejmowali badania niektórych problemów. Badania służyły do postawienia problematyki i wypracowania metod. Kontynuacja tych badań następowała później we własnych ośrodkach po opuszczeniu Stanfordu. Bywały wypadki, że niektórzy profesorowie podczas pobytu w Stanfordzie organizowali sobie rodzaj metodycznej nauki, np. z dziedziny matematyki i statystyki, słuchając całego cyklu wykładów, zorganizowanych przy pomocy Ośrodka.

W końcu pobytu każdy z uczestników proszony jest o złożenie sugestii, zmierzających do usprawnienia organizacji Ośrodka.

Na czele Ośrodka stoi prof. Ralph Tyler. Stypendia przyznaje specjalna kilku-

osobowa komisja działająca przy Fundacji Forda. Poszczególne uniwersytety zgłaszają swoich kandydatów, co traktowane jest tylko jako propozycja.

Wśród stypendystów, którzy odbyli staż w Ośrodku, widzimy nazwiska takich socjologów, jak Parsons, Lipset, Shiels, Selznick, Coser, Laswell. Z europejskich uczonych stypendystami Ośrodka byli m. in. Rokkan i Crozier.

Piszący niniejsze sprawozdanie był pierwszym stypendystą z Polski w r. 1959/1960. W 1960/61 r. znajdowali się tam prof. J. Szczepański i prof. J. Kuryłowicz.

Stefan Nowakowski

Z PRACY OŚRODKÓW SOCJOLOGICZNYCH W JUGOSŁAWII

Autorzy niniejszego sprawozdania przebywali w miesiącu październiku 1960 r. w Jugosławii w ramach umowy o współpracy naukowej między Instytutem Filozofii i Socjologii PAN a Instytutem Nauk Społecznych w Belgradzie. Celem wyjazdu było zapoznanie się z badaniami prowadzonymi w Jugosławii nad jugosłowiańską klasą robotniczą i podzielenie się doświadczeniami uzyskanymi w toku podobnych badań prowadzonych w Polsce.

Zadaniem naszego sprawozdania jest przedstawienie organizacji i pracy 3 instytucji prowadzących socjologiczne badania empiryczne w Jugosławii, a mianowicie Wydziału Socjologicznego Instytutu Nauk Społecznych w Belgradzie, Instytutu Zarządzania Społecznego w Zagrzebiu i Instytutu Socjologicznego Uniwersytetu Ljublińskiego w Ljublianie. Dokładniejsza relacja o wszystkich 3 wymienionych instytucjach i wszystkich prowadzonych przez nie badaniach musiałaby oczywiście przekroczyć ramy krótkiego omówienia. Z konieczności więc ograniczymy się tylko do podania ogólnej charakterystyki tych instytucji, nieco więcej uwagi poświęcimy niektórym badaniom dotyczącym klasy robotniczej, a jedno z ciekawszych naszym zdaniem badań zreferujemy możliwie szczegółowo.

Instytut Nauk Społecznych w Belgradzie powstały w 1957 r. jest placówką skupiającą dużą liczbę pracowników naukowych. Statut Instytutu wymienia cztery jego podstawowe zadania: 1) naukowe badania zjawisk społecznych w Jugosławii i świecie współczesnym, inspirowanie i organizowanie studiów nad problemami nauk społecznych, opracowywanie i doskonalenie metod badawczych w naukach społecznych; 2) doskonalenie kadr naukowych i przygotowanie młodych kadr w dziedzinie nauk społecznych; 3) publikowanie rezultatów prac naukowo-badawczych, tak własnych jak i obcych, będących poważnymi osiągnięciami w dziedzinie nauk społecznych w Jugosławii; 4) rozwijanie współpracy naukowej z odpowiednimi instytucjami, organizacjami i pojedynczymi osobami, które zajmują się badaniami społeczeństwa i naukami społecznymi w Jugosławii i za granicą.

Zadania te są realizowane przez 7 wydziałów Instytutu, mianowicie: Wydział Nauk Politycznych i Prawnych, Wydział Socjologii, Wydział Nauk Ekonomicznych, Wydział Nauk Historycznych, Wydział Podstaw Myśli Socjalistycznej, Wydział Filozofii Współczesnej, Wydział Dokumentacji.

Pracami Wydziału Socjologii kieruje Rada Naukowa, w skład której wchodzi wybitni pracownicy naukowcy i działacze społeczni. Dyrektorem Wydziału jest prof. dr Jože Goričar, jego zastępcą prof. dr Ilja Stanojčić.

Pracownicy naukowcy dzielą się na 3 kategorie: 1) specjaliści naukowcy różnych dziedzin nauk społecznych (socjologii, etnografii, psychologii, statystyki itp.), 2) asystenci, 3) stypendyści naukowcy (zdobywający kwalifikacje do stopnia asystenta).